

Spreeuwen op slaapplaatsen: een spektakel geteld

Eén van de onderdelen van het Jaar van de Spreeuw was een landelijke slaapplaattelling. In de oktobermaand van 2014 waren er enorme aantallen Spreeuwen in ons land aanwezig, die zich met soms meer dan 100.000 vogels verzamelden op slaapplaatsen.

Aanleiding

Spreeuwen maken bijna het gehele jaar gebruik van gezamenlijke slaapplaatsen. Met name tijdens de doortrekperiode in het najaar kan het om hoge aantallen gaan. Sommige grote slaapplaatsen genieten ook bekendheid onder niet-vogelaars vanwege de spectaculaire spreeuwenwolken die er te zien zijn. Lang niet alle slaapplaatsen zijn echter bekend, omdat ze op zeer uiteenlopende plekken kunnen voorkomen, van afgelegen natuurgebieden tot middenin steden. Met een landelijke slaapplaattelling wilden we een beter beeld krijgen van de habitats waarin Spreeuwen slapen, om welke aantallen het gaat en hoe die fluctueren. De landelijke telling bleek bovendien een mooie gelegenheid om het fenomeen slaapplaatsen bij een breder publiek onder de aandacht te brengen. Dat laatste lukte bijzonder goed, de telling haalde zelfs het NOS-journaal.

Zomer en najaar

Er werd een speciale handleiding geschreven, die voor deze gelegenheid tevens in compacte vorm als YouTube-filmpje beschikbaar kwam. In Sovon-Nieuws werden de telperikelen rond spreeuwenslaapplaatsen belicht door een ervaren waarnemer. Op de website van Sovon was een pagina aangemaakt met alle bekende locaties, die waarnemers konden claimen of aanvullen.

Er waren twee telmomenten geprikt (de hele maand juli en het weekend van 25-26 oktober) om te onderzoeken of er in de zomermaanden (deels) van andere slaapplaatsen gebruik wordt gemaakt dan in het winterhalfjaar. Omdat we een innovatieve telmethode wilden testen, werd bovendien in samenwerking met Vogelbescherming een fotowedstrijd uitgeschreven. Maar liefst 231 foto's werden opgestuurd! Vijf prijswinnaars werden op de Landelijke Dag gelauwerd en een selectie van foto's werd gebruikt om de aantallen te bepalen aan de hand speciale software met pixelherkenning (zie het artikel van Selwyn Hoeks op pagina 10).

Aan de kust en in het binnenland

Er zijn weinig vogelsoorten in Nederland die je in groepen van honderdduizenden

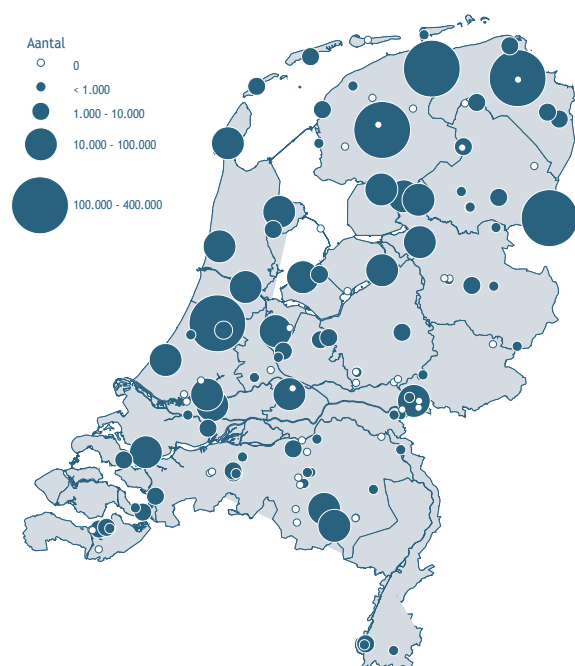
kunt aantreffen, de Spreeuw is misschien wel de enige. Die tel je dus niet per vogel, maar in afgemeten groepjes van honderd- of duizendtallen. Toch is het mogelijk om tot een goede schatting te komen met een georganiseerde telactie, zoals die bijvoorbeeld in het Bargerveen werd uitgevoerd. Rondom de slaapplaats werden meerdere telposten bemand, die elk een windrichting afdekten en aanvliegende vogels telden. Ook maakten sommige tellers foto's van groepen, om thuis de stipjes na te kunnen tellen.

Dat Spreeuwen op najaarstrek massaal langs de kust vliegen is bekend, maar de resultaten van de slaapplaattellingen in de maand oktober laten zien dat ook in het binnenland grote groepen pleisteren. Vooral in Noord-Nederland bleken gigantische zwermen Spreeuwen op slaapplaatsen samen te komen (figuur 1). Dat het Lauwersmeer een megaslaapplaats kent, was al langer bekend, maar dat tegelijkertijd ook bij Tetjehorn (Gr), de Bokkumermar (Fr) en het Bargerveen (Dr) honderdduizenden Spreeuwen bleken te overnachten, was wel een verrassing. Dan is de Dollard nog niet eens geteld, waar ook een grote slaapplaats kan zijn. Opgeteld gaat het bij deze vier slaapplaatsen al om 1 miljoen vogels, ongeveer de helft van wat uiteindelijk in heel Nederland werd geteld tijdens het telweekend van 25 en 26 oktober (1.821.640 ex.). Hoe deze aantallen in verhouding staan tot voorgaande jaren is niet te zeggen. Wel is het zo dat de landelijke telling plaatsvond na een relatief vroege, massale aankomst van Spreeuwen die samenviel met de jaarlijkse Euro Birdwatch-telling op 4 oktober. Toen werden ruim 410.000 trekkers geteld, en dat is relatief vroeg. Topdagen van Spreeuwen vallen meestal in de laatste week van oktober en begin november (Trekellen.nl).

De julitelling, die zowel eigen broedvogels als buitenlandse vogels betreft, leverde helaas onvoldoende gegevens op om een vergelijking met de oktobertelling mogelijk te maken. Deze julimaand profileerde zich overduidelijk niet als telmaand waarin vogelaars massaal achter de Spreeuwen aangaan.

Zeventig procent van de grote spreeuwen-slaapplaatsen ligt in het riet.

Foto: Peter Verwoerd

Figuur 1. Spreeuw, getelde slaapplaatsen eind oktober 2014 (geen landelijke dekking).

Meld dode vogels voor onderzoek

In juli en augustus van dit jaar zijn er via de meldpagina van Sovon meer dan 120 meldingen binnen gekomen van dode vogels. Dat is niet per se iets om van te schrikken. We gebruiken de meldpagina om signalen op te pikken van ongewone vogelsterfte. Heb je een dode vogel gevonden? Meld deze even via de website en help mee aan het onderzoek.

In de afgelopen twee maanden ging het om 170 dode vogels, met als talrijkste soorten Wilde Eend (61 exemplaren), Merel (15) en Kokmeeuw (7). Het vermelden waard zijn verder een Grote Zilverreiger, Havik, Kerkuil, Bosuil, drie Steenuilen, drie IJsvogels en een Groene Specht. Van Groenling kwamen slechts twee meldingen binnen; in recente zomers ging veel aandacht uit naar gevallen van Het Geel bij de Groenling en enkele andere vogelsoorten (Zomertortel bijvoorbeeld).

Verzamelen voor onderzoek

Behalve het oppikken van signalen van ongewone vogelsterfte, zoeken we ook continu naar dode vogels die nog in goede staat verkeren en nader onderzocht kunnen worden op met name ziektes. De meeste aandacht gaat daarbij uit naar watervogels, roofvogels en kraaiachtigen die vanwege Aviaire Influenza (vogelgriep) interessant kunnen zijn. Een belangrijke actuele vraag is of bij eendachtigen die momenteel weer terugkeren naar de overwinteringsgebieden opnieuw het 'H5N8-virus' kan worden gedetecteerd; vorige winter werd dit hoogpathogene virustype bij zowel wilde vogels als pluimvee aangetroffen en nam de overheid strikte maatregelen om de verspreiding ervan in pluimveebedrijven tegen te gaan. Maar ook overige vogelsoorten hebben onze interesse.

Melden

Via de meldpagina (sovon.nl/dodevogels) kan je aangeven dat je een gevonden vogel voor onderzoek wilt aanbieden. Wij nemen dan zo snel mogelijk contact met je op. Daarbij werken wij nauw samen met het Dutch Wildlife Health Centre (DWHC); we kijken dan hoe het dier zo snel mogelijk kan worden opgehaald. Sommige melders zijn geneigd om een dode vogel vlot in te vriezen, maar dat gaat ten kosten van de onderzoeksmogelijkheden. Koel bewaren is wel aan te bevelen. Het feitelijke onderzoek wordt uitgevoerd door het DWHC en/of het Centraal Veterinair Instituut (CVI). Voor de vinder zijn er uiteraard geen kosten aan verbonden.

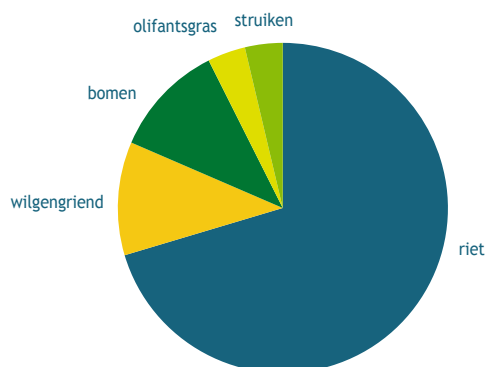
Mocht u vragen of opmerkingen hebben over het melden of insturen van dode vogels, neem dan even contact op met Roy Slaterus (roy.slaterus@sovon.nl of 06-49390496).

Grote Zilverreiger, 7 augustus 2015, nabij Bergen op Zoom, Noord-Brabant. Foto: mevr. P.C.M. Schenck

Allerlei habitats, maar het liefst in riet

De habitat van de meeste slaapplekken is bekend. Deze liep uiteen van bamboe in tuinen tot uitgestrekte wilgengrienden, struiken en bomen (vaak in steden) en olifantsgras. Van echt grote slaapplekken, met tenminste 10.000 Spreeuwen, ligt 70% in riet (figuur 2). Dit kunnen grote rietmoerassen zijn, zoals in het Lauwersmeer, maar ook smalle rietkragen langs meren. Het is verbazingwekkend om te zien hoeveel Spreeuwen er passen in een paar vierkante meter riet! Blijkbaar zijn ze prima in staat zijn om met meerdere vogels op een enkele rietstengel te balanceren. De voorkeur voor riet zal te maken hebben met de veiligheid. Voor een grondpredator zijn dit moeilijk te bereiken plekken. Dat Spreeuwen een gewilde prooi zijn voor roofdieren, wordt duidelijk als 's avonds bij een slaapplek wordt gekeken. Vaak werden één of meer roofvogels bij een spreeuwenslaapplek gezien: Slechtvalken, Haviken of Sperwers (en Boomvalken in de zomer). De spectaculaire wendingen die een spreeuwenwolk te zien geven, zijn soms het gevolg van een roofvogel die er doorheen jakkert. Overigens lijken spectaculaire rondvluchten met name in (na)zomer en begin van de herfst ook wel achterwege te blijven. Of dit verband houdt met de afwezigheid van een roofvogel is niet zeker, maar omgekeerd is de aanwezigheid ervan wel een garantie voor een wervelende luchtshow.

Olaf Klaassen

Figuur 2. Spreeuw, habitat van slaapplekken eind oktober 2014.

